

EDEBİ AKIMLAR

HÜMANİZM:(İnancılık)

Bütün insanlar kardeş,din,dil,ırk farkı gözetimez.Edebiyatta hümanizm **"yeniden doğuş"** anlamına gelir.
Klise ve devlet baskısına karşı özgür düşüncenin tepkisi olarak çıkmıştır.**Eski Yunan ve Latin edebiyatından yola çıkar.**Önce İtalya,sonra İspanya,Portekiz,Fransa,İngiltere ve Almanya'da görüldü.
Üslup ve biçime çok önem vermişlerdir.
Dante:Destan(İlahi Komedy),terze-rima biçiminde yazılmış.Aristo'ya bağlı.
Petrarca:Şiir(türküler),Sone,balad,terze-rima.
Boccaccio:öykü(Dekameron)küçük hikaye türünün kurucusudur.
Montaigne:Deneme

KLASİSİZM:(Kuralcılık)

17.yy.Fransa'da çıktı."1660 ekolü".Ortaya çıkışında **rasyonizm(alıncılık)** felsefesi çok etkili oldu.
Uyumlu insan tipini ancak akıl yaratabilir.**Akl ve sağduyu önemlidir.**İnsan değişmeyen,evrensel yönleriyle ele alınmıştır.Seçkin zümrelerdir kahramanlar.Ahlaki bir amaç vardır.İnsan dışındaki her şey ihmal edilmiştir.**Yazarlar,kişiliklerini eserlerine yansıtmaşlardır.**Üslup süsüz,sade ve açık ve sağlamdır.Biçim çok önemlidir.**Sanat sanat içindir.**En az gelişen tür romandır.(18.yy."Aydınlanma çağı"dır.**Aklın egemenliği.**
Yönetenler(soylular) ile Yönetilenler olarak halk iki gruba ayrılmıştır.
Racine:trajedi.(andromaque,İphigenie,Phedre)
Corneille:trajedi(Le Cid,Horace,Cinna)
Moliere:komedi.(Gülünç Kibarlar,Cimri,Hastalık Hastası,Zoraki Tabip),Don Juan,,Tartuffe
La Fontaine:fabl.
La Bruyere:portre.(karakterler)
Descartes:felsefe yazıları.metod üzerine konuşmal,metafizik düşünce
Pascal:felsefe,düşünceler,taşra mektupları(Fransız)
Madame de la Fayette:Roman
Fenelon:roman(Lelemak),masallar
Daniel Defoe:Robinson Crusoe,Bir Süvarinin Anıları
Boileau(Buvalle):Şiir Sanatı,Şair ve Eleştirmen,Satires(hicivler)

İbrahim Şinasi(tiyatro),A.Vefik Paşa(tiyatro çevirisi),Ali Bey(Tiyatro çevirisi)

N.Kemal,A.Mithat,A.Hamit, R.Mahmut Ekrem

ROMANTİZM(Coşumculuk)

Klasizme tepkidir.18.yy.ın ikinci yarısında hazırlanmış,19.yy.da bütün Avrupa'ya yayılmıştır.1789 **Fransız ihtilalinin etkisi** vardır.Toplum Kralçılar ile Cumhuriyetçiler biçiminde ikiye bölünmüştür.Romantizm bu karşıtlıklar ortamında doğmuştur.Soylular yönetimden uzaklaştırılmıştır.Halkın sorunlarına yönelinmiştir.
Kişilik ve sanatçı özgürlüğü her şeyin üstündedir.
Duyguya ve hayale çok önem verilmiştir.Kişiler,yaşadıkları sosyal çevre ile ele alınmıştır."**Toplum için sanat" ilkedir.**Dış doğa önemlidir.Karşıtlıklar üzerinde durulmuş,iyi ve güzelden yana **tavır konulmuştur.**Üslup kapalı ve süslüdür.Dil savruk ve kuralızsızdır.
Romantizmin kurallarını **Fransız yazar Victor Hügo,"Cromwell" adlı eserinin önsözünde yazmıştır.**
Victor Hügo:Sefiller,Nokre Dame de Paris,Hernani(oyun),Cromwell,Ruy Blas(Fransız)
J.J.Rousseau:Toplum Sözleşmesi,Emile(çocuk eğitimi)itiraflar
Schiller:Haydutlar,Don Carlos,Wilhelm Tell(Alman)
Goethe:Faust,Genç Werther'in Acıları,Wilhelm Meister'in Çıracılık Yılları
Lamartine:Şairane Düşünceler(şiir),Graziella(roman),Raphael(roman)
A.Dumas:Üç Silahşörlor,Monte Kristo Kontu(tarihi,polisye)
Puşkin:Çingeneler,Boris Gudonov(oyun)Yüzbaşının Kızı(öykü)
Chateaubriand:ABD Yolculuğu,Atala,
George Sand:Bir Yolcunun Mektupları,Mahrem Notlar,(Fransız)
Alfred de Musset:Bir Heves,Bir Zamane Çocuğunun İtirafları,Geceler
A. de Vigny:Askerliğin Kulluğu ve Büyüklüğü
A.Dumas(Pere):Monte Kristo Kontu,Üç Silahşörlor
A.Dumas(Fils):Kamelyalı Kadın
Byron:Ada,DonJuan,Korsan(İngiliz)
Emily Bronte:Rüzgarlı Bayır(romantik başlayıp realizme ulaşır)
Walter Scott:Ivanhoe(romantik başlayıp realizme ulaşır)
Çehov:Öyküler,Martı,Vanya Dayı,Vişne Bahçesi
Shelley:İngiliz.Kurtulmuş Promete,Yalnızlığın Ruhu
Lord Byron:İneiliz.Manfred,Silvon Mahpusu.

REALİZM(Gerçekçilik)

19.yy.ın ikinci yarısında **Romantizme tepki olarak doğdu.**Gerçeği olduğu gibi anlatmak temel ilkedir.Bilim adamları bu dönemde toplumda büyük değer kazandı.**August Comte'un pozitvizm(olguculuk)**felsefesi,edebiyatta realizmin doğmasına yol açtı.Pozitivizm:Doğadaki olayları metafizik düşünceler yerine bilimsel gözlem ve deneylerle açıklamaya çalışan,neden-sonuç ilkelerine önem veren bir felsefe akımıdır.
Balzac,Stendhal gibi sanatçılar bu akımın müjdecisi ve hazırlayıcısıdır.**Gustave Flaubert(Madame Bovary) ile kesin biçimini aldı.**Flaubert,realist akımın kuramcısı sayılmaktadır.
***Gözlem ve araştırma ön plandadır.**Anket yoluyla bilgi toplamışlardır.Gerçekler olduğu gibi yansıtılmış,yazarlar eserlerine kişiliklerini katmamışlardır.Bilim adamı gibi davranmışlardır."**Fotografçı gerçekçilik**" anlayışı benimsenmiştir.**İnsan,yaşadığı çevre içinde ele alınmıştır.**Betimlemeler,kişilerin iç ve dış yapılarını etkileyen bir öğedir.Aşırılığa kaçılmamıştır.**Üslup açık,sağlam,yapmacıksız;biçimsel güzelliğe dikkat edilmiş,"sanat için sanat" ilkesi benimsenmiştir.**
***En çok gelişen tür roman ve hikayedir.**
***Realist yöntemle yazılan şiir akımına "Parnasizm" denir.**
Balzac:roman,öykü,tiyatro)İnsanlık Komedyası,Eugenie Grandet,Goriot Baba,Vadideki Zambak. John Steinbeck:Fareler ve İnsanlar,Gazap Üzümleri
Stendhal:Kızıl ile Kara,Parma Manastırı
Dostayevski:Suç ve Ceza,Karamazov Kardeşler,Budala,Ölü bir Evden Anılar
John Steinbeck:Fareler ve İnsanlar,Gazap üzümleri.,Uğurlu Perşembe
Tolstoy:Savaş ve Barış,Anna Karanina,Diriliş,Ivan Ilyiç'in Ölümü,Hacı Murat.
Gogol:Bir Delinin Hatıra Defteri,Ölü Canlar,Taras Bulba,Palto
A.Çehov:Hikayeler,Martı,Vanya Dayı,Vişne Bahçesi,Üç Kızkardeş
Maksim Gorki:Ana,Benim Üniversitelerim,Çocukluğum,Serseriler
Turgenev: Babalar ve Oğullar,Rudin
Charles Dickens:Oliver Twist,Büyük Umutlar,David Copperfield
Ernest Hemingway:Silahlara Veda,Çanlar Kimin için Çalıyor
Jack London:Kurt Kanı,Martin Eden,Vahşetin Çağrısı,Yaşamak Hırısı
Mark Twain:Tom Sawyer'in Maceraları,Huckleberry Finn'in Maceraları
Recaizade Mahmut Ekrem:Araba Sevdası
Samipaşazade Sezai:Sergüzeşt
Halit Ziya Şakılgil:Mai Ve Siyah
Mehmet Rauf:Eylül
Refik Halit Karay:Gurbet,Memleket Hikayeleri
Yakup Kadri Karaosmanoğlu,Ahmet Rasim,Kemal Tahir,Orhan Kemal Halide Edip Adıvar:Sinekli Bakkal,Handan,Ateşten Gömlek

NATÜRALİZM(DOĞALCILIK)

Herhangi bir akıma tepki olarak doğmuştur.1870'li yıllarda realizmin ileri bir aşaması olarak çıkmıştır.Realistlerin gözlem ve anketçiliğine,naturalistler **"deneysel"** ilkesini eklemiş,edebiyatı bilimin bir uygulama alanı olarak görmüşlerdir.Realizm,**pozitivist felsefe;naturalizm "determinizm"(gerekçilik)** doğrultusunda oluşturulmuştur.**(Determinizm:Doğa olaylarında aynı nedenler,aynı koşullar altında aynı sonuçları verir.)**
Natüralizm,**H.Taine'in determinizm,C.Bernard'ın deneysel uygulama,Darwin'in evrim ve soyçekim düşüncesinden** yaralanılarak oluşturulmuştur.Ruh'u önemsememişler,daha çok maddesi(Vücudu) üstünde durmuşlardır.
Emile Zola'nın çabalarıyla ortaya çıkmıştır."**Deneysel roman"**(1880) adlı kitabında açıklamış,bütün romanlarında bu yöntemi uygulamıştır.**Zola'nın 20 ciltlik Rougon-Macquart roman dizisi bir ailenin genetik tarihi niteliğindedir.**
Toplum için sanat ilkesi vardır.
Ana ilke şudur:"Sanat,doğanın bir kopyası olmalıdır."
Yazar oldukça nesnelidir.**Kişiliğini katmaz."****Tutanakçı"dır.**Dil ve doğa yalındır.Argoya bolca yer verilir.**(sokak dili).**Her eserin savunduğu bir **"tez"** vardır.Roman,öykü,tiyatro türlerinde gelişmiştir.
Goncourt Kardeşler.(Journal),H.Taine:Sanat Felsefesi,A.Daudet:Pazartesî Hikayeleri,Sapho),Maupassant:Tombalak,Bir Hayat

EGZİSTANSİYALİZM(VAROLUŞÇULUK)

1927.Alman filozofu **Martin Heidegger**(Ahlak Öğütleri).Sonra Fransız romancı **Jean Paul Sartre** tarafından edebiyata uygulanmış.Temelî **Descartes'in "Düşünüyorum,ol halde varım" görüşüne dayanır.**Bu akıma göre "var oluş","öz"den önce gelir,yani kişi önce dünyaya gelir,var olur,sonra da kendi değerlerini kendisi yaratarak "öz"ünü ortaya koyar.**İnsana yol gösterecek tek varlık,yine kendisidir.**İnsan,özgür olmak zorundadır ve her eyleminden sorumludur.**İnsan,kendi özünü yaratırken,değişik seçimler yapmak zorunda kalır;bu da insanı bunalımlara sürükler.**
Sanat,politikayla iç içe olmalıdır.çünkü politika sanatı yüceltecektir.**Yazar,çağının tanığı olmalıdır.**Bir bunalım edebiyatı yaratmış ve değişik düşüncelerle zenginleştirilmiştir.(II.Dünya Savaşının sonucu)
Jean Paul Sartre:Buluntu,Edebiyat Nedir,Varoluşçuluk,Kirli Eller,Sinekler
Albert Camus:Yabancı,Veba,Düşüş,Başkaldıran İnsan,Yanlışlık
Simone de Beauvoir:Kadın Nedir?, Karl Jaspers:Metafizik'in Yolu
Andre Malraux:İnsanlığın Durumu.,Büyük Yol,Sanat Psikolojisi
W.Faulkner:Ses ve Ökfe,Döşegimde Ölüren,Tapınak,Ağustos İşığı
Andre Gide:Dünya Nimetleri,Günlük,Dar Kapı,Kalpazanlar,Pastoral senfoni

EDEBİ AKIMLAR-2

Natüralizmin önemli temsilcileri:

Emile Zola: Germinal, Toprak, Nana, Döl Bereketi, Bir Aşk Hikayesi, Emek
Gorcourt Kardeşler: Journal, Manette Saloman, Germinie Lacertux
Edmon ve Jules:
Alphonse Daudet: Değirmenimden Mektuplar, Sapho, Pazartesi Hikayeleri
Guy de Maupassant: Ay Işığı, Bir Hayat, Çulluk Öyküleri, Güzel Dost
John Steinbeck: Gazap Üzümleri, Sardalya Sokağı, Cennet Yolu.
Henrik İbsen: Yaban Örneği, Rora, Hortlaklar, Bir Halk Düşmanı
Nabizade Nazım: Karabibik, Zehra
Hüseyin Rahmi Gürpınar: Şık, Mürebbezi, Şıpsıevdi
Selahattin Enis:

PARNASİZM(Siirde gerçekçilik)

Realizmin şiire yansımış biçimidir. Fransa'da 1860'ta "Çağdaş Parnas" adlı derginin çevresinde toplanır sanatçılar.

Hayalci ve duygucu romantik şiire karşı bir tepkidir.

Şiir, onlara göre çok emek verilen bir iştir. Kuyumcu titizliği hakimdir. Dış dünyayı nesnel olarak yansıtır. "Sanat için sanat" anlayışı vardır. Güzellik ancak biçimle anlatılabilir. Seçkin kişilere seslenen bir akımdır. Ölçü, kafiye ve ses uyumu çok önemsenmiştir. En çok "sone" biçimi kullanılmıştır. Kendi kişiliklerini şiire yansıtmamışlardır. Şimdiki zaman yerine geçmiş zamana yönelmişlerdir (Mısır, Hint, Filistin gibi uzak ve yabancı ülkelerin efsane ve kültürlerinden yararlanmışlar, egzotik temaları işlemişlerdir. Eski Yunan ve Latin mitolojisine dönmüşlerdir. Dilin açık ve yalın olmasına önem vermişlerdir.

Theophile Gautier: Mineler ve Akikler, Romantizmin Tarihi

Theodore Banville: Akrobatik Şiirler

Leconte de Lisle: Antik Şiirler, Barbar Şiirler, Trajik Şiirler

Jose Maria de Heredia: Niagara, Ganimetler

François Coppee: Alçakgönüllüler, Kutsal Kalıntılar Konağı

Tevfik Fikret: Rubab-ı Şikeste, Şermin, Haluk'un Defteri, Tarih-i Kadim

Yahya Kemal: Kendi Gökkubemiz,

Not: Parnasizmi tanıtan ve temsil eden ilk sanatçı Cenap Şehabettin'dir. Daha sonra sembolizme kaymıştır.

EMPRESYONİZM(İZLENİMCİLİK) ?

Fransa. 19.yy.'ın sonu. Dış dünyanın sanatçıda bıraktığı izlenimleri yansıtmayı amaçlar. Önce resimde, sonra edebiyatta etkili olur. Öznellik hakimdir. Bu dünya, sanatçılara heyecan ve ruhi dalgalanmalar veren bir uyarıcıdır. Biçime, uyağa önem vermezler. "Sanat için sanat" vardır. Sembolizmin bazı özelliklerini taşıyan bir akım olarak değerlendirilebilir. En çok resimde etkili olmuştur. Şiir ve tiyatrodaki gelişmiştir.

Arthur Rimbaud: Cehennemde Bir Mevsim, İlhamlar (sembolistlik devar)

R. Marie Rilke: Genç Bir Şaire Mektuplar, Duiniser Mersiyeleri (Alman)

Paul Verlaine: Aşıkların Bayramı, Şiir Sanatı, Sözsüz Romanlar

Ahmet Muhip Dranas: Şiirler, Fahriye Abla

Cahit Sıtkı Tarancı: Otuz Beş Yaş, Düşten Güzel, Ömrümde Sükut.

James Joyce:

EKSPRESYONİZM(DİŞAVURUMCULUK) ?

20.yy. başında. İnsanın iç dünyasındaki duyguları anlatmaya (dışa vurmaya) önem veren bir akımdır. Almanya'da doğdu. Önce resim alanında çıktı. Natüralizme bir tepkidir. Bu akım, sanayi çağının anlamsızlaştığı yaşama karşı "ruhun isyanı"dır. Özel gerçekçiliğe ve iç gözleme çok önem vermişlerdir.

O'Neil: (Tiyatro)

Franz Kafka: Şato

T.S Eliot: Katedralde Cinayet (roman), Aile Toplantısı (oyun)

J. Joyce: Bir Delikanlının Sanatçı Olarak Portresi, Dublinliler, Ulysses,

DADAİZM:(KURALSIZLIK)

1916'da Romen asıllı İtalyan şair **Tristan Tzara** ortaya attı. Her türlü geleneğe karşı çıkar. Bireyi aklın tutsaklığından ve akla dayalı düzenden kurtarmak; sanatta her türlü geleneği yıkmak, sözcükleri bilinen anlamları dışında kullanmak; yerleşik dil ve estetik kurallarını kaldırmak; akıldışılığı, kuralsızlığı ve sürekli değişmeyi savunmak bu akımda amaçtır. (Francis Picabia) Kendilerine bile karşıdır. (sanatta anarşizm)

Türk sanatçı yoktur.

SEMBOLİZM(SİMGEÇİLİK)

1880'li yıllardan sonra Fransa'da. Realist, natüralist görüşlere özellikle de Parnasizme tepki olarak doğdu.

19.yy.'da makineleşme, bilimsel gelişmeler insanı mutlu etmekten çok insanları büyük bunalmalara iter. Bu bunalm, Fransızların Almanlara yenilmesiyle daha da artar. Sanatçılar böyle bir ortamda ruh sarsıntıları geçirmişler, içlerine kapanmışlardır. Alman filozofu **Schopenhauer'in**, "Dünya bir tasavvurdur, bir hayalden ibarettir" temeline dayanan felsefe yaygınlık kazanır, bu akımın doğuşunda bir etken olur.

Sembolizmin önünü açan ilk güçlü hareket, edebiyat alanındaki gelecekselliğe başkaldıran "Dekadizm"(çöküşçülük) hareketidir. (Toplumsal ve sanatsal düzenin dışına çıkmak, karamsarlığa, hayale, aşırı duyarlılığa genişçe yer vermek isteyen bir anlayış) (Dekadizmin bir uzantısıdır aslında sembolizm)

*Gerçek olduğu gibi anlatılmaz. Her sanatçının dış dünyadan edindiği izlenimler farklıdır. Bunlar simgelerle anlatılır. Bu yüzden anlatım kapalıdır. Öznellik bakımından romantizmle bir benzerlik vardır. Mecazlı anlatımlara, benzetmelere, hayallere geniş yer verilir. Dış dünyada görünenler değil, sezilenler yazılır. Sararmış yapraklar, kızıl gün batımları, durgun göller, baygın kokulu çiçekler, ayışığı altındaki doğa, loş karanlıklar... Sembolist şairlerin başlıca konuları olmuştur. "Musiki" çok önemsenmiştir. Öz ve biçim arasındaki uyumdur musiki. Sembolistlerin amacı dış dünya ile duyular arasındaki ilişkiyi sezdirme. "İyi şiir" herkesçe değişik yorumlanabilen şiirdir. Klasik nazım şekilleri bırakılmış, sone, terze-rima biçimleri kullanılmıştır. Kafiye de önemli değildir. Dil, sembol ve mecazlarla yüklüdür. "Sanat için sanat" şiir ve tiyatro türü gelişmiştir. Sembolizmin müjdecisi **Baudelaire'dir** Kuramını Mallerme ortaya koymuş, akımla ilk bildirgeyi ise **Jean Moreas** yayımlamıştır.

Charles Baudelaire: Albatros, Kötülük Çiçekleri, Yapma Cennetler, Saç

Stephane Mallerme: Eski Tanrılar, Şiirler, saçmalar

Paul Verlaine: Aşıkların Bayramı, Güzel Şarkı, Şiir Sanatı, Sözsüz Romanla

Arthur Rimbaud: Cehennemde Bir Mevsim, İlhamlar, Sarhoş

Paul Valery: Birilerine Mektuplar, Bugünkü Dünyaya Bakışlar,

Maurice Maeterlinck:

Cenap Şehabettin,

Ahmet Hasim.

KÜBİZM

20.YY. başı. Empresyonizme tepki olarak doğdu. Resim ve heykelde etkili oldu. Sonra edebiyata yansıdı.

*Dış dünyadaki nesnelerin yalnız görünen değil, görünmeyen taraflarını da göstermeye çalışan bir akımdır. Yaşam çok boyutludur. İyi bir sanatçı, insanın hem dış görünüşünü hem de düşündüklerini eserine yansıtabilmelidir. Bu da geometrik şekillerle dile getirilir. Kübizmde insan, doğa ve eşya bambaşka bir açıdan yorumlanır.

Picasso:

G. Apollinaire: Alkoller, Aşkımın Gölgesi, Sembolist Şiir Üzerine

M. Jacop:

Bu akıma mensup Türk sanatçı yoktur.

FÜTÜRİZM:(GELECEKÇİLİK)

İtalyan şair **Marinetti** (176-1944)'nin 1909'da Fransa'da yayımladığı bildirgeyle ortaya çıkar. Yaşamın sürekli ve hızlı bir değişim içinde olduğunu, sanatin da bu hızı ayak uydurması gerektiğini savunur. Ölçülü, uyaklı şiiri reddeder. Geleneksel dilbilgisi kurallarını dışlar. Geçmişe ait tüm değerlerini yıkmak isterler. Makineleşmeye hayranlık, hız, ataklık, gemilere, trenlere, uçaklara övgü, savaşın güzelliği temaları vardır. I. Dünya Savaşı'ndan sonra yerini Dadaizme bırakmıştır. (Mayakovski, Nazım Hikmet)

SÜRREALİZM(GERÇEKÜSTÜCÜLÜK)

1924. Fransız şair ve akıl hastalıkları doktoru **Andre Breton** ilkelerini koymuştur. Dadaizmin akla, mantığa ve yerleşik kurallara isyan görüşünden hareket eden; bilinçaltının karmaşık dünyasını sanata aktarmayı amaçlayan bir akımdır. Freud'un "psikanaliz kuramı"ndan etkilenmiştir.

Sürrealist şiire göre, muhakeme, irade, zevk gibi bilinçli çabalar sürrealist eserin doğuşuna engeldir. Onlar gerçek sanat eserinin, bilinç dışı, bir anda, otomatik biçimde doğabileceğine inanırlar.

*Noktalamaya işaretlerine karşı çıkmışlardır. Müzik dışında, hemen bütün sanat dallarında etkili olan bu akım, II. Dünya Savaşı'ndan sonra yerini Egzistan-siyalizm (varoluşçuluk) e bırakmıştır.

Türk edebiyatında **Garip** topluluğunun bazı sanatçıları ile İkinci Yeni topluluğun bazı şairleri bu akımdan etkilenmişlerdir.

Andre Breton: Ak Saçlı Tabanca, Dindarlık Tepesi, Eriyen Balık

Paul Eluard: Açık Kitap, Çifte Karanlık, Ölmeden Ölmek, Politik Şiirler

Louis Aragon: Basel'in Çanları, Çapknılık, Güzel Mahalleler, Parisli Köylü